

Dr. H. Vording

Dames en heren. Ik spreek in het Nederlands, want het lijkt mij wat kunstmatig om hier in het Engels het woord te voeren, maar ik heb slides in het Engels gemaakt, zodat Christoph Spengel een beetje kan volgen waar wij het over hebben. Komt er straks nog een discussie, dan doen wij dat graag in het Engels.

Mij is gevraagd om een helicopter-view te verzorgen. Twee dagen geleden stond in de krant dat de vervoersmaatschappij Connexxion alle buschauffeurs gaat bijscholen, om ons binnenkort allemaal een helicopter-view te bieden. Ik zag het al meteen voor mij. Daar kunnen de vreselijkste crashes van komen. In dit geval zijn ook vier personen ingehuurd voor een helicopter-view. Wij hebben onderling wat aan afstemming gedaan. Ik geloof dat het allemaal wel goed gaat. Het heeft mij er echter wel toe gebracht een tamelijk hoog abstractieniveau te kiezen. Misschien wordt het hier en daar zo abstract dat ik daar verder aan voorbijga.

De tariefverlaging in Nederland roept de vraag op waar wij heengaan, te meer daar nu de slagschaduw van de voorgenomen Duitse tariefverlaging er overheen valt. Ik vermoed eerlijk gezegd dat in de Nederlandse plannen nog niet volledig is ingecalculeerd wat de Duitsers volgend jaar van plan zijn, zodat 25,5% met de voorgenomen grondslagmaatregelen nog wel niet het einde van het verhaal zal zijn.

De EU heeft geen minimumtarieven in de Vpb. De officiële doctrine van de Europese Commissie - Bolkestein heeft het zo wel eens gezegd - is dat dit ook helemaal niet hoeft, omdat de lidstaten allemaal wel voor zichzelf kunnen uitmaken wat een verantwoorde balans is tussen belastingtarief en lokaal vestigingsklimaat. Niks aan de hand dus, aan de periferie van Europa moeten de tarieven nu eenmaal wat lager zijn dan in het economische hart. Vervolgens moet je je realiseren dat eigenlijk bij alle technieken waarmee hitlijstjes van vestigingsklimaat worden gemaakt belastingdruk helemaal niet bovenaan staat. Bovenaan staan infrastructuur en scholing van de beroepsbevolking. Dan komt de kwaliteit van het overheidsoptreden en pas daarna de belastingdruk. Het gaat dan altijd om belastingdruk voor grote ondernemingen, internationaal mobiele investeerders. Die komt veel meer voort uit de sfeer van loonheffing, heffing op arbeid, dan uit die van de vennootschapsbelasting. De vennootschapsbelasting bungelt ergens in het midden van zo'n lijstje van criteria. Je zou dus niet hoeven te vrezen voor een tax race to the bottom.

In werkelijkheid is die race er wel. Een mogelijke verklaring is dat al die prachtige criteria op grond waarvan het investeringsklimaat in verschillende landen wordt vergeleken niet erg maakbaar zijn. Een overheid, een nationale staat, kan niet in een keer zijn fysieke infrastructuur verbeteren, niet zijn beroepsbevolking plotseling twee keer zo goed scholen, maar zij kan wel snel iets in de Vpb-sfeer doen. Dat gebeurt dan ook volop. Je ziet dat in de EU de grote lidstaten optreden als een soort spelleiders, met name Duitsland. Zij geven zo'n beetje de bandbreedte aan van wat kan gebeuren met de tarieven. Als Duitsland omlaag gaat, gaat de rest ook omlaag. Nu Duitsland kennelijk van plan is dat opnieuw te doen, roept dat bij de buurstaten weer de nodige zenuwachtigheid op.

Economen kunnen best verklaren waarom kleinere lidstaten zich specialiseren in een wat lager tarief, plus daarbij wat faciliteiten, die erop gericht zijn om doorstroomactiviteiten, mobiele buitenlandse activiteiten, aan te trekken. Dat kunnen zij zich veroorloven, eenvoudig omdat een kleine staat nu eenmaal veel buitenland heeft in verhouding tot zijn binnenland. Het levert te weinig binnenlandse grondslag op om speciale regimes op te zetten voor bijvoorbeeld financieringsactiviteiten van internationaal actieve ondernemingen. De moeilijkheid is zo dat er aan het eind van het verhaal geen stabiel evenwicht is, maar dat wij bezig zijn met een beweging naar beneden.

Daar is in de literatuur natuurlijk al veel bij stilgestaan. Wat men in de Engelstalige literatuur wel een stylized fact noemt, is dat sinds de jaren '80 tariefverlagingen grotendeels zijn betaald door grondslagverbredingen in de Vpb-sfeer. Men kreeg sigaren uit eigen doos. Dat is daaraan te zien dat de effectieve gemiddelde belastingdruk rap is gedaald, terwijl de marginale belastingdruk, samenhangend met de cost of capital, waar Spengel zojuist over sprak, veel stabiel is gebleven. De verklaring daarvoor is natuurlijk dat op een marginale investering het rendement maar net voldoende is. Dat wil zeggen dat dit rendement na belasting in hoge mate wordt bepaald door de beschikbaarheid van aftrekposten. Als je erin schraapt, streep je dat ongeveer weg tegen een tariefverlaging. Je schiet er niets mee op. Bij een hoger rendement nemen de aftrekbare kosten op zichzelf niet toe. Je scoort alleen beter met je investering. Daarbij pluk je veel meer vruchten van de tariefverlaging.

Een daarmee samenhangend verschijnsel is dat wij niet erg veel zien van een structurele daling van de Vpb-opbrengsten in Europa. Wij zien wat tariefverlagingen, maar de Vpb brengt niet echt veel minder op dan tien of twintig jaar geleden, al verschilt dat een beetje per land en in de conjunctuurcyclus. Wel zijn er aanwijzingen dat er recenter, in de laatste vijf of tien jaar, een beweging is waarbij verdere tariefverlagingen niet meer worden gefinancierd uit grondslagverbredingen, maar dat er echt geld bij moet: lastenverlichting. Dat zou kunnen suggereren dat het niet zo gemakkelijk meer is om nog evidente grondslagverbredingen te vinden zoals in de jaren '80, toen je gewoon royale investeringssubsidies kon uitruilen tegen lagere tarieven.

Wat is er in Nederland de laatste jaren gebeurd en wat gaat er nog gebeuren, volgens de voorstellen van Werken aan winst? Ik heb dat uit de memories van toelichting op de belastingplannen van de laatste jaren gehaald. Tussen 2002 en 2006 is ons algemene Vpb-tarief met ruim vijf punten gedaald. Dat kostte bij elkaar 2,2 mld. Financiën weet het vast preciezer, maar ik heb gewoon de gegevens van wat belastingplannen bij elkaar geteld. De financiering komt maar voor een heel klein beetje uit de Vpb-sfeer, namelijk uit de 13ca-verliezen en de gemengdekostenmaatregelen. 0,3 mld is echte lastenverlichting, waarvan niet gezegd kan worden waar het vandaan komt. De schatkist heeft dat ergens opgelost. 1,6 mld is gerealiseerd uit verschuivingen naar elders in de economie, de grijze kentekens enz.

De suggestie is dat het niet zo gemakkelijk meer is in Nederland om evidente grondslagverbredingen te vinden voor tariefverlagingen. In Werken aan winst gaat het echter heel anders. De verdere tariefverlaging kost 1,8 mld. Daar komt 0,8 mld voor de boxen bij. De financiering daarvan komt uit de grondslagverbreding in de Vpb-sfeer, met een 400 mln aan lastenverlichting in de Vpb-sfeer. Ik laat de inkomstenbelasting er helemaal buiten, maar daar zit nog eens 300 mln. Spengel vertelde zojuist over de voorgenomen reductie met de helft van de aftrekbaarheid van rente in Duitsland. Dit alles suggereert dat men op verschillende plaatsen in Europa nog niet het idee heeft opgegeven om tariefverlagingen te betalen uit verbreding van de Vpb-grondslag.

Daarmee komen wij op een probleem, want wij lopen dan aan tegen een zekere verruwing van het winstinkomensbegrip. Ik citeer uit een commentaar van de NOB op de wetsvoorstellen Werken aan winst, blz. 1. Je hoeft niet ver te zoeken. De Orde zegt dat het eigenlijk een politiek oordeel is hoe de plannen worden gefinancierd. *"Desalniettemin heeft de Orde grote moeite met deze voorstellen vanuit theoretisch perspectief, aangezien deze voorstellen een ingrijpende inbreuk maken op een aantal wezenlijke fundamenten van de Wet op de vennootschapsbelasting zoals goedkoopmansgebruik en het totaalwinstbegrip."*

Wij lopen tegen verruwingen aan, waarbij het de vraag is of wij dat wel willen of niet. Mijn stelling zou zijn dat daarmee op zichzelf best pragmatisch kan worden omgegaan. De normatieve betekenis van een inkomensbegrip, ook van een winstinkomensbegrip, is dat je belastingplichtigen wilt beschermen tegen de ongebreidelde hebzucht van de staat. De staat heeft zich aan buitengrenzen te houden bij het aanwijzen van wat allemaal tot het betalen van

belasting moet leiden. Die beschermende functie is in de Vpb-sfeer steeds minder nodig, omdat Nederland net als andere lidstaten gewoon moet zorgen voor competitieve fiscale regels. Niks fiscale exploitatie van grote ondernemingen! Je moet juist zorgen dat je wat aantrekkelijks te bieden hebt in vergelijking met je buurlanden. Een wat pragmatischer geformuleerd winstinkomensbegrip kan best worden uitgeruild tegen een internationaal competitief tarief.

Ondanks een hoog abstractieniveau haal ik er toch even een Amerikaanse discussie bij. Ik heb een klokje bij mij, een relatiegeschenk van de Universiteit van Tilburg. Als ik over mijn tijd heen ga, weet u aan wie dat ligt. In de Amerikaanse discussie over consumption tax zit een voor ons Europeanen opmerkelijk element. Wij denken bij consumption tax aan de btw-systematiek en aan facturen. De Amerikanen denken aan de andere kant van toegevoegde waarde. Zij vragen zich af wat er wordt gedaan met de cash flow, met het geld dat in een jaar per saldo in een onderneming binnenkomt. Dat kun je maar aan twee dingen besteden, aan de loonsom en de rest is kennelijk per definitie kapitaalbeloning, anders gedefinieerd dan volgens boekhoudkundige beginselen. De restcategorie komt alleen aan de factor kapitaal ten goede. In de Amerikaanse discussie leidt dat ertoe dat de consumption tax ook kan plaatsvinden door een heffing op lonen en een heffing op op cash flow basis bepaalde kapitaalinkomsten.

Kijken wij dan terug naar de btw-systematiek, deze middag vanaf dat hoge helicopterniveau, dan is het grappige dat de btw eigenlijk goed is te vergelijken met een heffing op lonen plus een brede heffing op kapitaalinkomen. Een interessante karakteristiek van de btw is dat die in de kapitaalsfeer alleen de economic rent treft. Dat komt doordat de normale kapitaalvergoeding als het ware vrijvalt, onbelast blijft. Immers, de btw op kapitaalgoederen valt onder de vooraftrek. Die kun je salderen met wat je moet betalen. Daarmee is de btw een heffing die in deze benadering weliswaar voornamelijk op lonen drukt, maar ook op kapitaalinkomen. Voor zover zij op kapitaalinkomen drukt, werkt zij neutraler uit dan de vennootschapsbelasting. Ik heb dit niet allemaal zelf verzonnen. Het komt deels uit Amerikaanse literatuur. In Europa is het wel eens door Malcolm Gammie betoogt. Een groot voordeel van de btw-systematiek is dat het Europese kader er al is. Laten wij wel wezen, voor de vennootschapsbelasting zullen wij dat waarschijnlijk nooit bereiken.

Zouden wij in de sfeer van de vennootschapsbelasting iets bereiken dat op Europese coördinatie lijkt, dan moeten wij ons goed realiseren dat dit op zichzelf ook reeds tot een belangrijke vergroving van de wijze van heffen kan leiden. De Europese benadering is altijd een formula approachment. Je benadert aan één loket de Europese winst van een onderneming. Achter dat loket ga je die opsplitsen tussen lidstaten. Daarvoor worden maatstaven gebruikt als het doel van de onderneming, de plaats waar de onderneming haar omzet maakt, waar haar vaste activa staan en waar haar werknemers zijn. Daardoor ontstaat een verdeelsleutel om de totale winst te splitsen over lidstaten. Dat is het basisidee.

De moeilijkheid is dat de te verdelen buit nog steeds wel wordt bepaald volgens het winstbegrip, maar dat de wijze waarop hij aan lidstaten wordt toegewezen wordt bepaald door dingen die sprekend lijken op een btw of een loonbelasting. Dat wil zeggen dat als een onderneming in een lidstaat meer werknemers aanneemt en in een andere minder dat fiscale gevolgen heeft in de sfeer van de winstbelasting. De formula approachment werkt immers zo. Je kunt dan niet zeggen dat het een loonbelasting is geworden, maar het is ook geen echte vennootschapsbelasting, want het werkt anders. Dit over de vergroving, om de gedachten een beetje los te maken. Ik vermoed bij u een zekere gevoeligheid op dat punt.

Wat nu als wij die vergroving niet willen, geen majeure grondslagverbreding willen en vasthouden aan het fiscale winstbegrip zoals het er ligt. Ik denk dat wij dan nog steeds niet van de noodzaak van tariefsverlaging af zijn. Ik verwacht dat als de Duitse discussie doorgaat wij in Nederland over een paar jaar ook weer gaan praten over iets wat lager moet zijn dan

25,5%. Wat nu als je nadenkt over een Vpb met een tarief van pakweg 15 of 10% op een termijn van tien jaar! In tien jaar tijd kan veel gebeuren. Dan komt vanzelf de vraag op: waarom hadden wij ook al weer een vennootschapsbelasting. Eigenlijk is die in 1941 ingevoerd omdat ondernemers de vennootschap gebruikten als een aantrekkelijke spaarpot. Sinds 2001 is dat natuurlijk een tikkeltje anders. Ons fiscale stelsel zegt tegen ondernemers niet meer dat het verstandig en aantrekkelijk is de winst op te potten. Het zegt: haal die eruit en breng haar naar box 3. Dat is nog mooier dan oppotten in de vennootschap. Het is natuurlijk onzin om te zeggen dat je geen vennootschapsbelasting meer nodig hebt maar de steunfunctie van de vennootschapsbelasting voor de belasting van kapitaalinkomen is sinds 2001 toch wat veranderd.

Wij dachten altijd dat de vennootschapsbelasting een belasting voor rijke mensen was. Uiteindelijk betaalt, zij het via een omweg, de rijkraad. Ook dat is naar ik vermoed een beetje aan het verschuiven, niet alleen door een zekere democratisering van het aandelenbezit maar ook door de rol van grote institutionele beleggers, waardoor ook Jan Modaal belang heeft bij de beurs en de vennootschapsbelasting op ondernemingen. Misschien is de democratisering van het aandelenbezit de verklaring voor het feit dat er überhaupt draagvlak ontstaat voor substantiële Vpb-verlagingen. Voor het overige is het voor de meeste kiezers een volstrekt oninteressant onderwerp. Misschien voelen de kiezers toch een beetje aan dat het ook over hen gaat.

Als de je de vennootschapsbelasting laat wegzakken naar veel lagere effectieve tarieven, neemt natuurlijk ook de uitvoeringsdruk af. Momenteel vergt de uitvoering van de vennootschapsbelasting een enorme inzet van human capital, waarvan overigens een groot deel hier in de zaal zit, en het wordt wat rustiger bij veel lagere tarieven. Dat betekent dat onze kenniseconomie op andere plaatsen van uw inzet zou kunnen profiteren.

In de discussie over de boxen, waar ik overigens niet in treed omdat ik in die helikopter zit, moet je waken voor het ontstaan van een sfeer waarin de mening postvat dat staatssteunregels Brusselse onzin zijn en dat zij ons in de weg zitten waar wij van die leuke dingen hebben bedacht. Staatssteunregels zijn over het algemeen in het belang van de Europese burger. Als er geen staatssteunregels waren, zouden alle lidstaten momenteel typemachinesfabrieken subsidiëren, terwijl de markt ze nu heeft geëlimineerd. Wat mis is aan staatssteun is niet in de eerste plaats de concurrentievervalsing maar het feit dat politici geld steken in dingen waarin ondernemers kennelijk geen geld willen steken, en dan nog niet eens hun eigen geld maar geld van de belastingbetaler. Je moet er dus heel terughoudend mee zijn. Dat wil natuurlijk niet zeggen dat er nooit goede redenen kunnen zijn voor horizontale generieke staatssteun maar de bewijslast ligt bij degene die de steun wil hebben. In de memorie van toelichting vind ik de toe nu toe aangevoerde argumenten voor de R&D-box en de groepsrentebox vooralsnog aan de dunne kant. Ik wil ook graag weten wat er gebeurt als je het niet doet. Wat verwachten wij concreet voor verbetering als wij het wel doen? Je kunt dat nooit achter de komma uitrekenen maar je kunt in elk geval een poging doen om het best mogelijke te benaderen, zodat je over een paar jaar kunt nagaan of je iets hebt bereikt.

Een punt dat daarbij aan de orde is, is het nut van een stabiele en betrouwbare uitstraling op fiscaal terrein. Tariefsverlagingen blijven er naar ik veronderstel wel. Er is wat rumoer over de vraag wat er na 22 november zal gaan gebeuren maar ik zie een toekomstig kabinet niet zo maar weer het Vpb-tarief verhogen. Dat zou tegen de tijdgeest ingaan en leidt tot negatieve publiciteit. Met speciale faciliteiten weet je niet wat er gebeurt. Als de Commissie ze niet goed vindt, komen ze er helemaal niet. Misschien vindt de commissie ze net wel goed maar verdwijnt het politieke draagvlak, of blijken er opeens misbruikmogelijkheden waaraan niemand had gedacht. Dat blijft niet en het draagt naar mijn gevoel ook minder bij aan de betrouwbare omgeving voor internationale investeringen.

Ik heb helemaal niet gesproken over de prachtige economische vruchten van lagere tarieven of Werken aan winst. Dat doet Johan Barnard zo dadelijk vast wel. Het simpele feit ligt er dat als Duitsland naar beneden gaat wij ook weer naar beneden moeten gaan. Dat roept op termijn de vraag op wat de betekenis en de functie zijn van een vennootschapsbelasting in ons systeem en of wij vastzitten aan een normatief idee van wat winstinkomen is en hoe je het moet belasten. Of moeten wij wellicht een zekere vrijheid nemen nu de internationale omgeving er feitelijk om vraagt? (*Applaus*)